

ORVOSI KÉPALKOTÓ ELJÁRÁSOK

Kellermayer Miklós

Orvosi képalkotó eljárások Praktikus tudnivalók, 2012

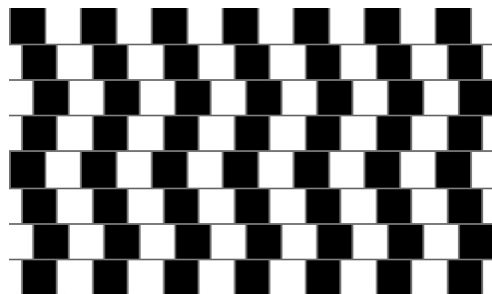
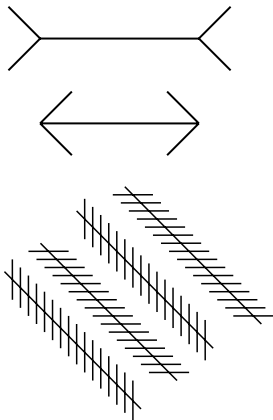
- A tantárgy előadói és gyakorlatvezetői: az **Anatómiai, Szövet- és Fejlődéstani Intézet**, a **Humánmorfológiai és Fejlődésbiológiai Intézet** a **Biofizikai és Sugárbiológiai Intézet**, a **Nukleáris Medicina Tanszék** oktatói.
- **Előadások** az 1-5. héten az egész évfolyamnak a Szent-Györgyi Albert előadóteremben (kedden 18:30- 20:00).
- **Gyakorlatok** az **Anatómiai Intézetben** az A és C csoportok számára a 3-7. héten, a B és D csoportok számára a 9-13. héten. A **Humánmorfológiai Intézetben** ez E és G csoportok számára a 3-7. héten, az F és H csoportok számára a 9-13. héten.
- **Részvizsga** az **Anatómiai Intézetben** a 8. héten az A és C a 14. héten a B és D csoportok számára, a **Humánmorfológiai Intézetben** a 8. héten az E és G, a 14. héten az F és H csoportok számára.
- **Gyakorlatok** a **Biofizikai Intézetben** a B, D F és H csoportok számára az 5-7. héten, az A, C, E és G csoportok számára a 11-13. héten. Az F csoportoknak az október 19-i oktatási szünet miatt elmaradó gyakorlata november 9-én, a B csoportoknak az október 23-i ünnep miatt elmaradó gyakorlata október 30-án lesz megtartva.

I. A digitális kép

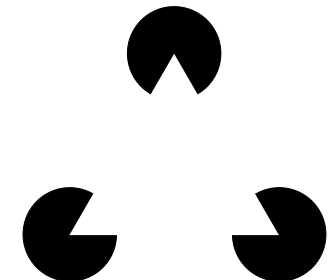
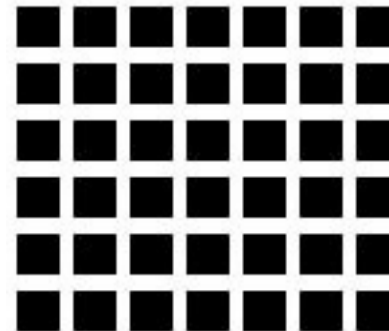
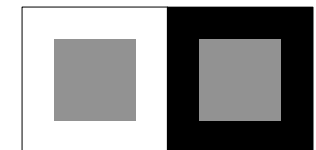
Hiszem ha látom!?

Optikai csalódások: A látás nem csupán képi információ detektálása, hanem bonyolult feldolgozás is lezajlik

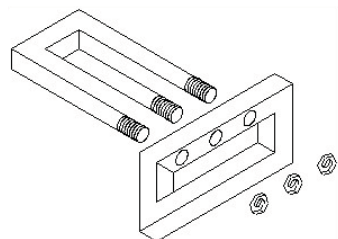
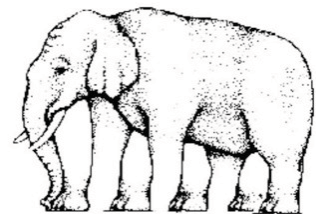
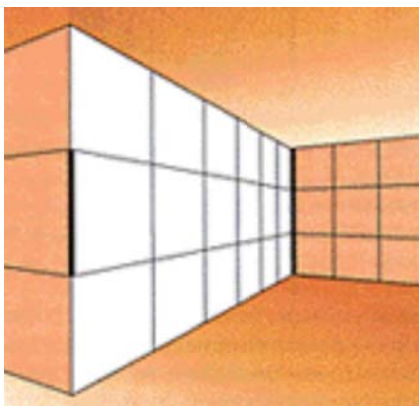
Optikai csalódások – méret, irány

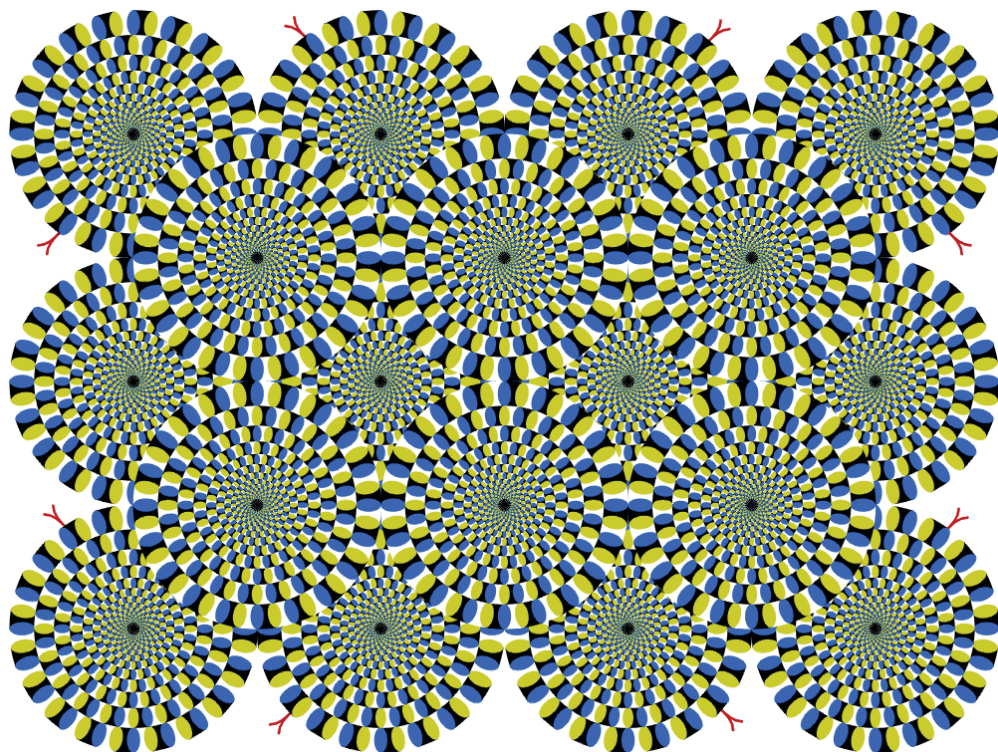
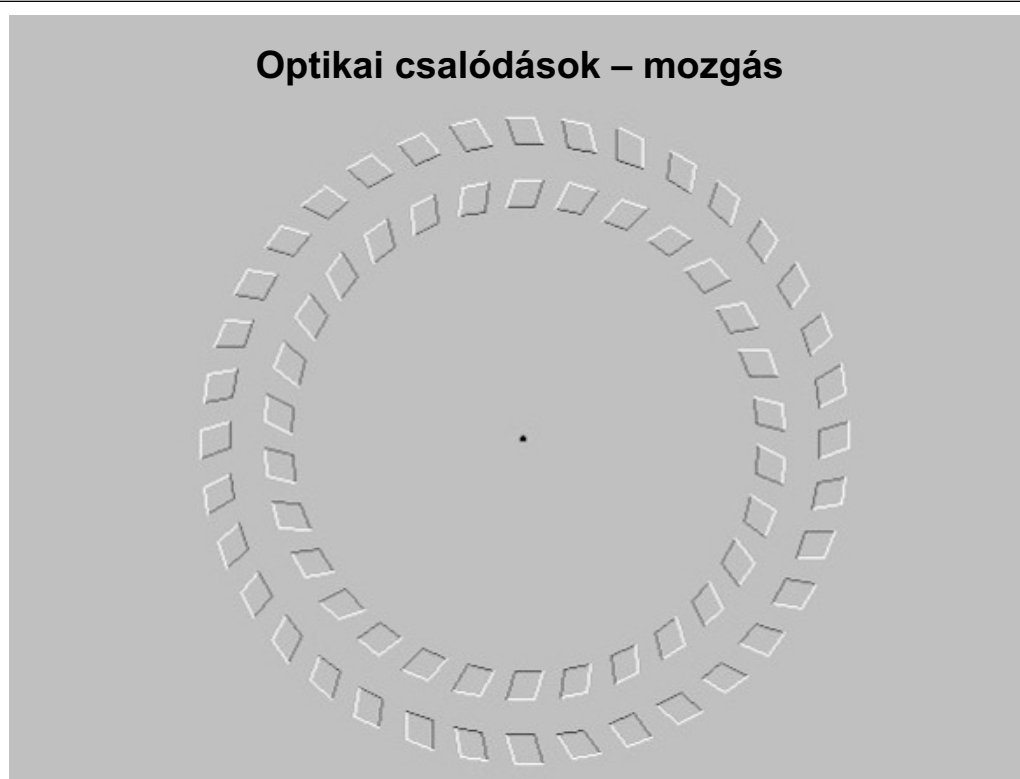
Optikai csalódások - intenzitás

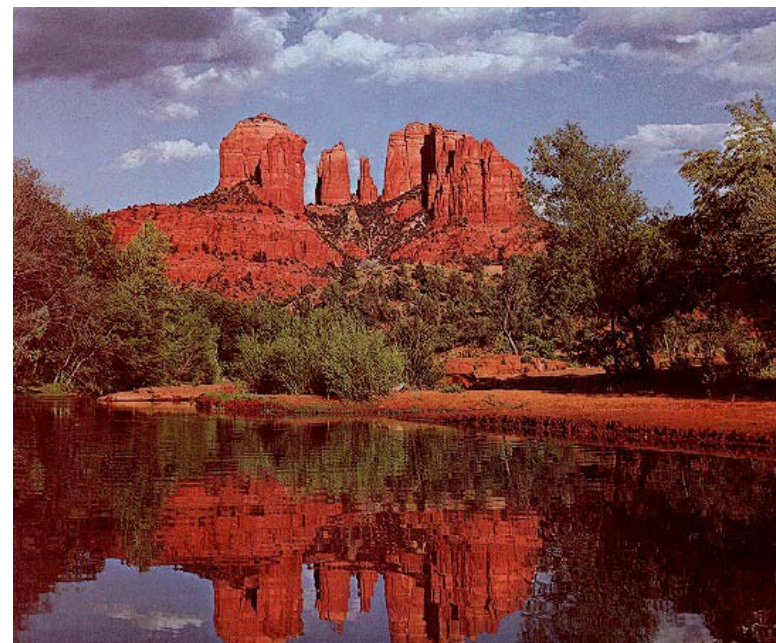
Optikai csalódások – tér

Optikai csalódások – mozgás

Kép: szemmel közvetlenül megfigyelhető információ
... vagy mégsem?

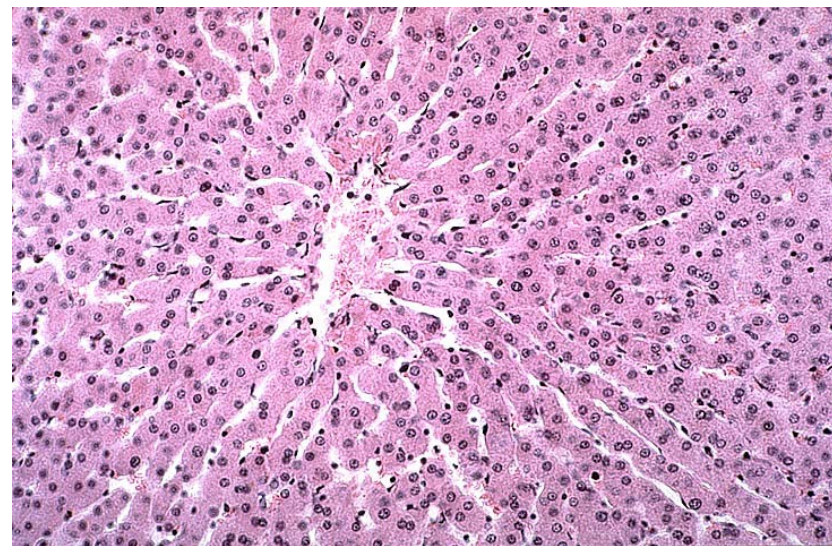

Kép:
festmény

Kép:
Fénymikroszkópos kép
Lobulus hepaticus

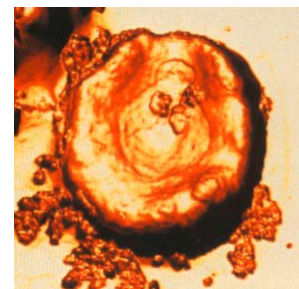

Kép:
Pásztázó elektronmikroszkópos felvétel

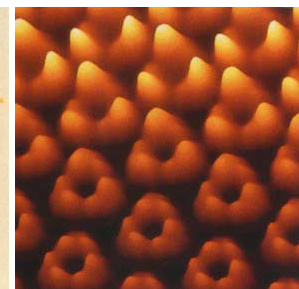

Kép:
Atomerőmikroszkópos felvétel

VVT

bakteriorodopszin

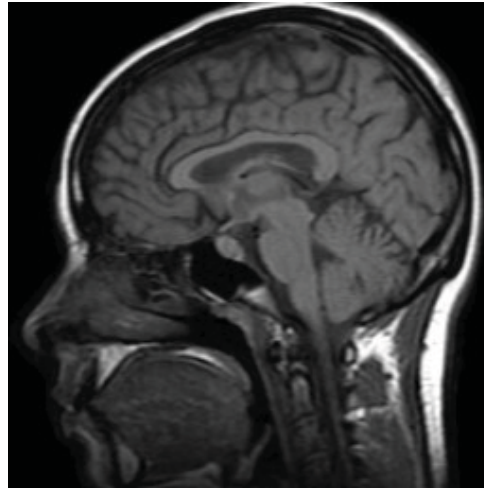
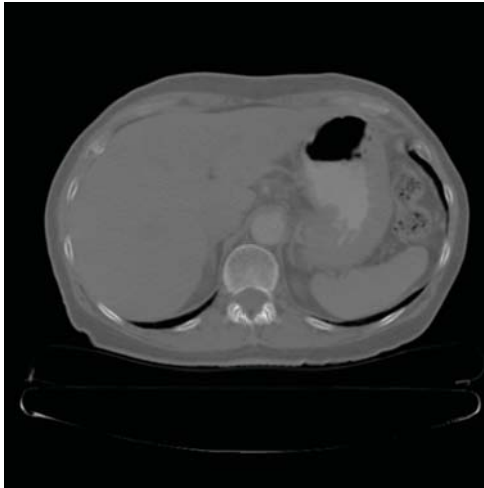
DNS

Kép: Orvosi diagnosztikai felvétel

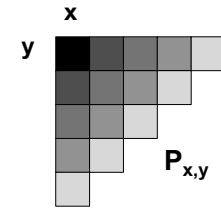
CT

MRI

A digitális kép

A digitális kép: a tér különböző, diszkrét pontjain szín formájában megjelenített **információ**.
Elemi képpontok 2 vagy 3 dimenziós hálózata, mátrixa.

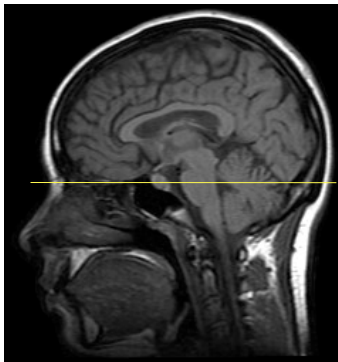
Információ: bármely, feszültséggé konvertálható változó (abszorbancia, koncentráció, relaxációs idő, intenzitás, stb.)

A digitális kép jellemzői:

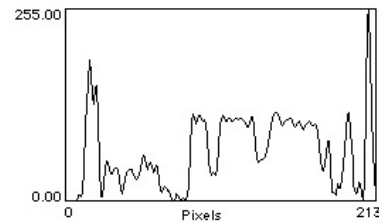
1. Elemi képpont: pixel (pix=kép; element)
2. Pixelhez rendelt információ:
  - a. XY lokalizáció: térbeli felbontással összefüggő koordináta értékek
  - b. "Színmélység": színfelbontással összefüggő "intenzitás" v. "denzitás" érték
3. Térbeli felbontás (spatial resolution):
Az X és Y irányban elkülöníthető pixelek száma
4. Színfelbontás (grayscale/color depth, denzitás, intenzitás, színmélység...):
Az elkülöníthető szín (vagy szürkeintenzitás) értékek száma (bit)
(De: a szín nem feltétlenül valódi színnek felel meg; pl. AFM, CT, MRI)

A SZÍNHISZTOGRAM

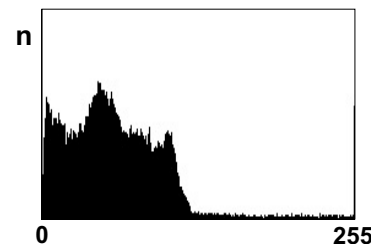
(intenzitás hisztogram,
"grayscale" hisztogram)

Az elkülönített színek (intenzitások)
függvény formájában ábrázolhatók

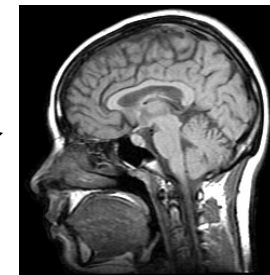
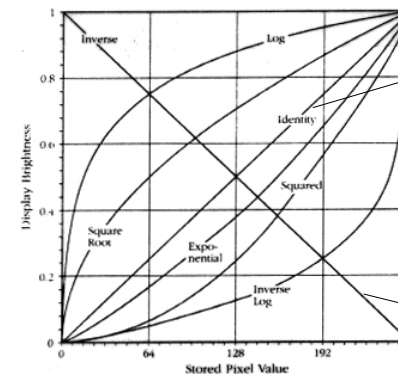
Hisztogram: A képen előforduló, pixelekhöz
rendelt színek (intenzitások) relatív
gyakorisága

Σn = teljes kép
mérete
pixelekből

Digitális képfeldolgozási technikák I. Kontraszt manipuláció A.

Kontraszt transzfer függvény:
a pixel denzitás értéke és a megjelenített
szín közötti hozzárendelést írja le

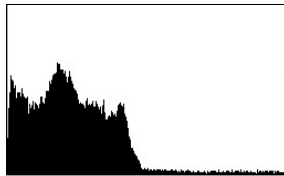
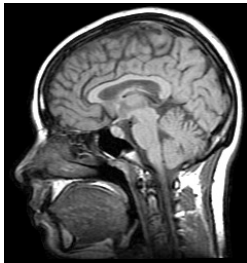

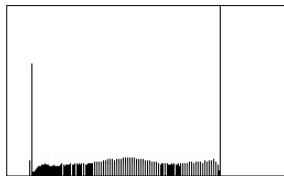
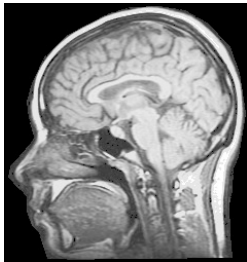
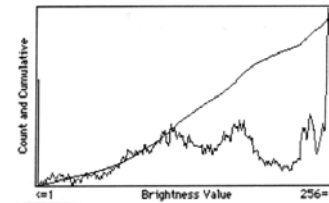
Kontraszt manipuláció B.

Hisztogram kiegyenlítés ("histogram equalization")

Cél: a rendelkezésre álló intenzitástartomány lehető legteljesebb kihasználása

a kontraszt transzfer függvény a kép kumulatív hisztogramja

Digitális képfeldolgozási technikák II.

Konvolúció

Két függvény (digitális kép és kernel) közötti különleges transzformáció; kernel művelet

„simító” kernel

1	1	1
1	1	1
1	1	1

$$P_{x,y}^* = \frac{\sum_{i,j=-m}^{+m} W_{i,j} \cdot P_{x+i,y+j}}{\sum_{i,j=-m}^{+m} W_{i,j}}$$

„simító” konvolúció

P=eredeti pixel intenzitás érték

x,y=azon pixel koordinátái, amelyen a műveletet végezzük

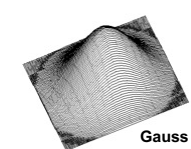
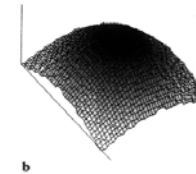
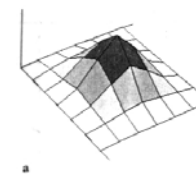
P*=módosult pixel intenzitás érték

±m=a kernel mérete (x,y koordinátától mért távolság)

W=a kernel "súly értéke" egy adott, i,j ponton

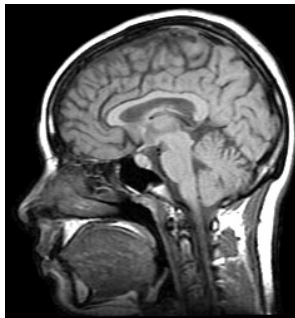
i,j=a kernelen belüli koordináták (egész számok -m és +m között)

Különböző kernelok

Digitális képfeldolgozási technikák II. Konvolúció

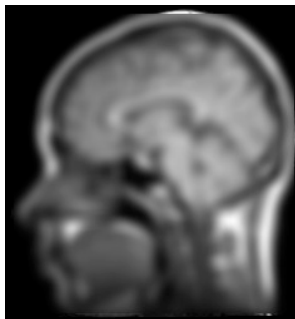
eredeti kép

élesítés (sharpen)

Gauss (simítás)

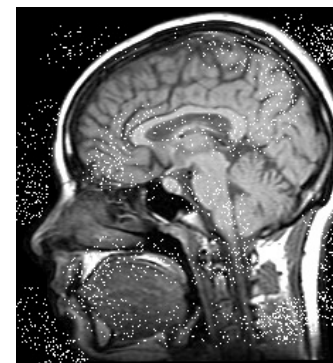
él detektálás

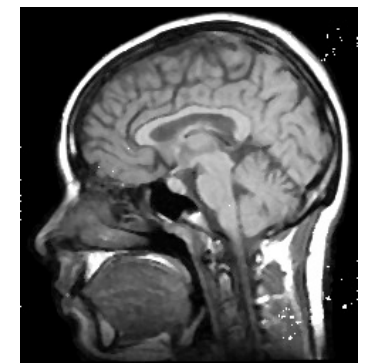
Digitális képfeldolgozási technikák III. Rang műveletek

Elv: a pixel értéket kicseréljük a kernel által definiált környezetben található valamely, rangsor alapján kiválasztott, pixel értékre (pl. min, max, medián)

Zajeltávolítás medián szűréssel:

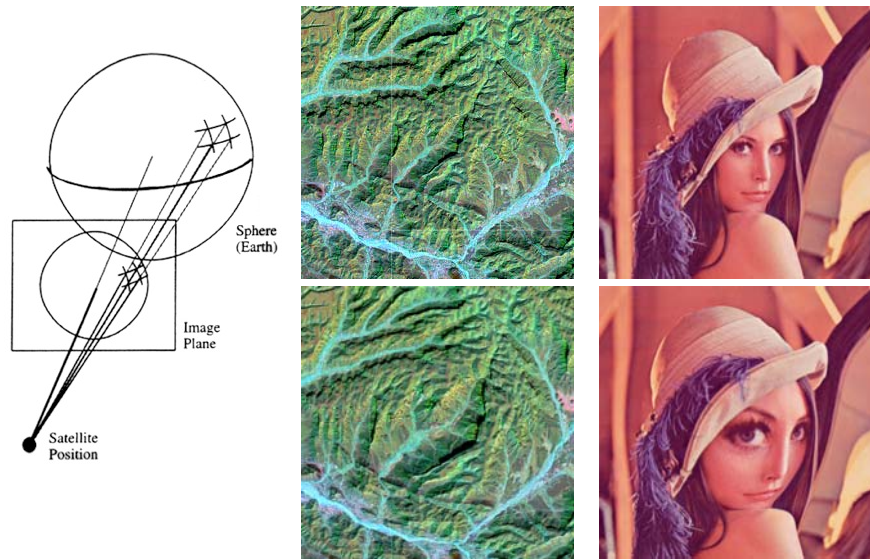

3x3 medián szűrő

Geometriai transzformáció

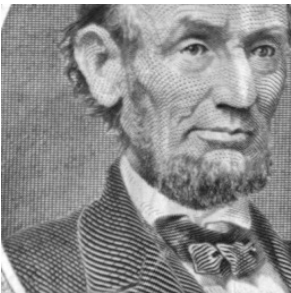
Alapprobléma: 2D kép 3D objektumról

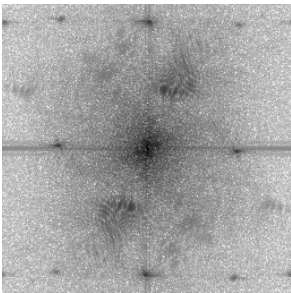
IV. Fourier transzformáció

Fourier elv: Bármely függvény előállítható egy szinuszfüggvény és felharmonikusai összegeként.
Fourier transzform -> spektrális sűrűség: adott frekvenciakomponens járulékát adja meg.

Eredeti kép

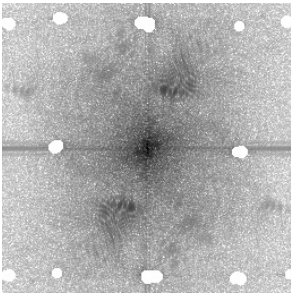
FFT

Inverz FFT

Maszkírozott
FFT

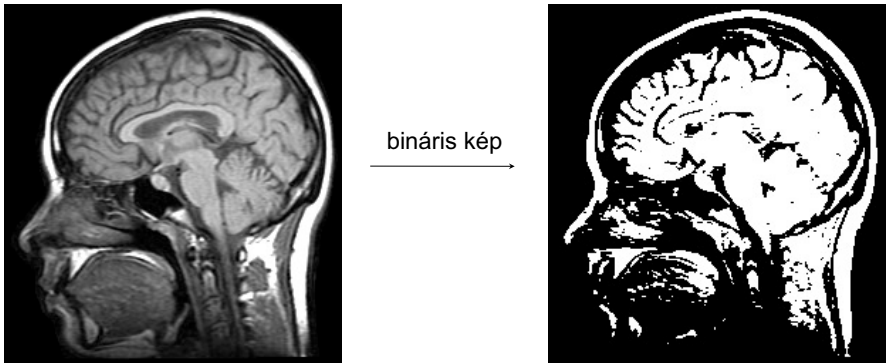

Küszöbölés, szegmentáció

Lényege: Bizonyos szempontok alapján területekre osztjuk a képet.

Megvalósítása:

1. Kiválasztjuk a kép egy bizonyos szürkeintenzitás tartományát
2. az ebbe a tartományba eső pixelek alkotják az előteret ("foreground")
3. a többi pixel alkotja a háttér ("background")

Műveletek bináris képeken III.

Szkeletonizáció, körvonalazás

Erózió és dilatació bizonyos szabályok betartásával

Eredeti
kép

Bináris
kép

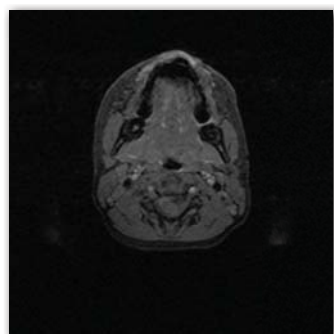

Szkeletonizált
kép

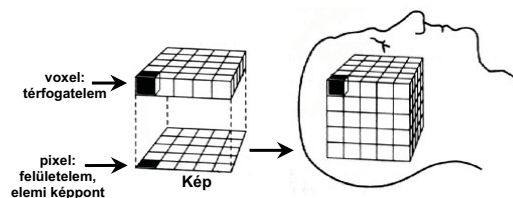

Körvonalazott
kép

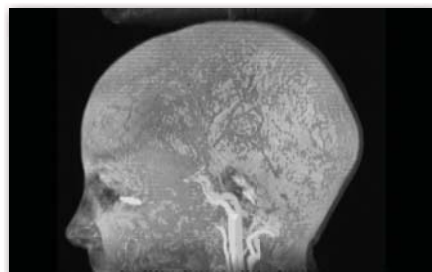
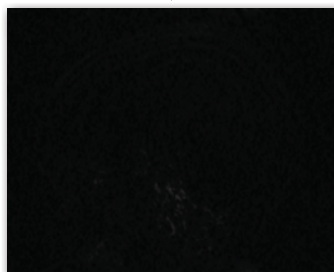

3D képanalízis

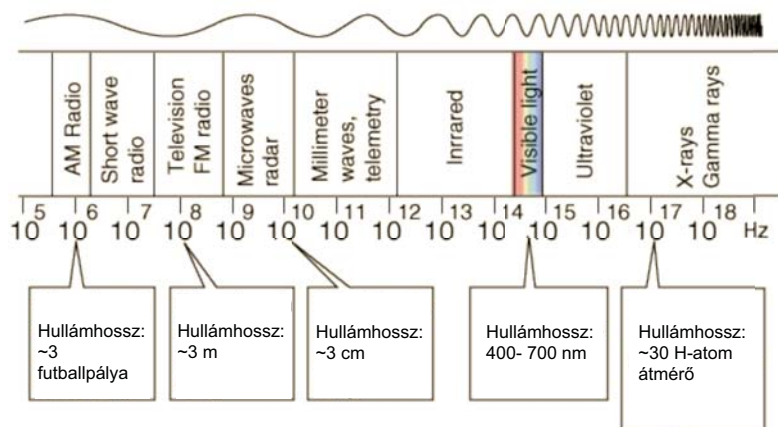
Térbeli projekció
(„volume rendering“)

Orvosi diagnosztikában használt képi formátum: DICOM (Digital Imaging and Communications in Medicine)

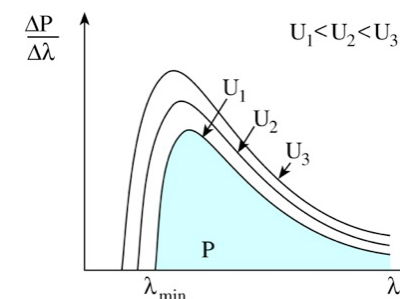
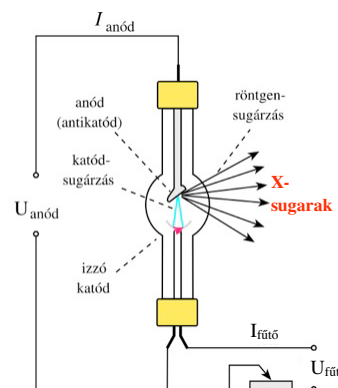
II. Röntgensugárzás alapú képalkotás

A röntgensugárzás elektromágneses sugárzás

Hullámhossz 10 - 0.01 nm. Frekvencia 30×10^{15} - 30×10^{18} Hz. Energia 120 eV - 120 keV.

A röntgensugárzás keltése

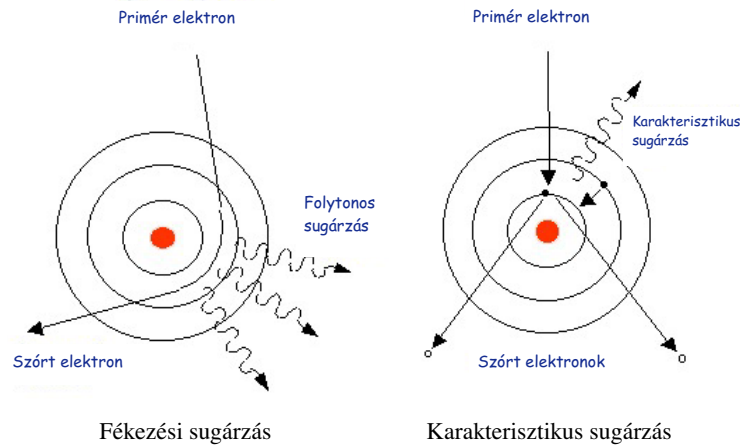
Maximális
fotonenergia ($\epsilon_{\max}$):
 $eU_{\text{anód}} = \epsilon_{\max} = hf_{\max}$

Határhullámhossz
(Duane-Hunt-törvény):

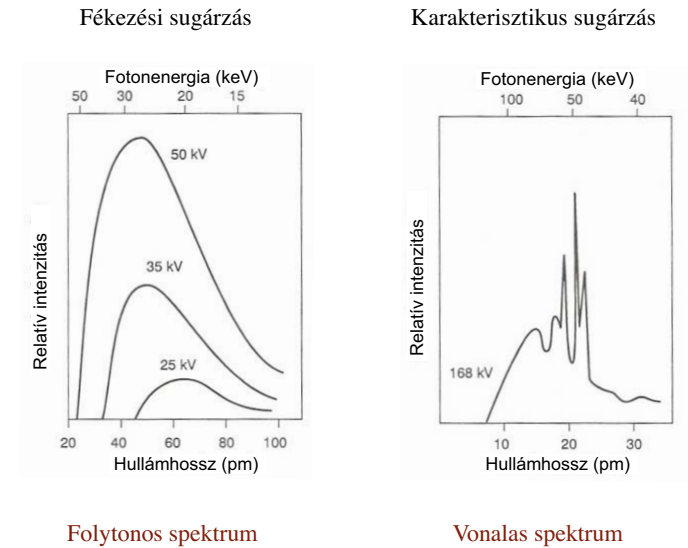
$$\lambda_{\min} = \frac{hc}{e} \cdot \frac{1}{U_{\text{anód}}}$$

h = Planck állandó
 c = fénysebesség
 e = elektron töltése

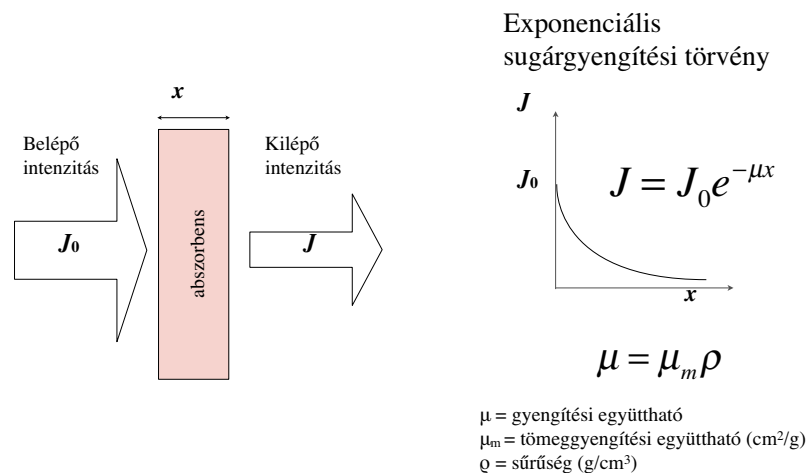
A röntgensugárzás keletkezési mechanizmusai

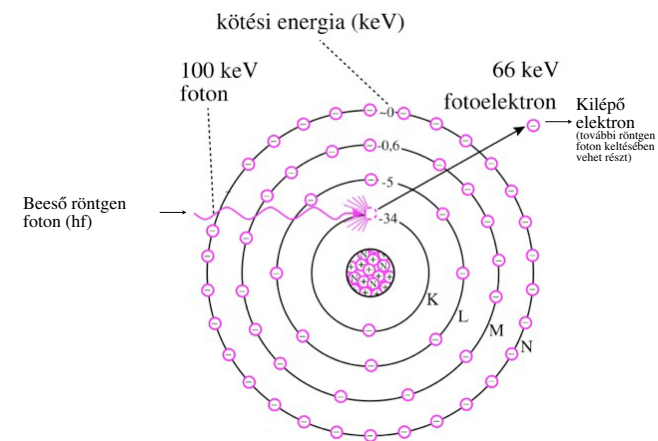
A röntgensugárzás spektrális tulajdonságai

A röntgensugárzás kölcsönhatása az anyaggal: abszorpció

Röntgen fotoeffektus

A diagnosztikai röntgenben fellépő legfontosabb hatás

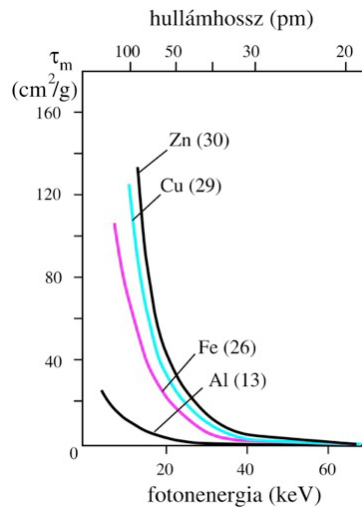
Fotoeffektus gyengítési együttható:

$$\tau = \tau_m \rho$$

τ_m = fotoeffektus tömeggyengítési együttható
 ρ = sűrűség

A fotoeffektus függ a fotonenergiától és a rendszámtól

$$\tau_m = \text{const} \cdot \frac{Z^3}{E^3} = C \cdot \lambda^3 \cdot Z^3$$

$$C = 5,5-6,5 \text{ cm}^2/\text{g nm}^3$$

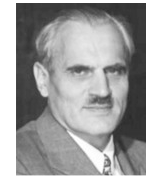
Többkomponensű rendszerben:
"effektív rendszám" (Z_{eff})

$$Z_{\text{eff}} = \sqrt[3]{\sum_{i=1}^n w_i Z_i^3}$$

E =fotonenergia
 Z =rendszám
 w =móltört
 n =komponensek száma

Közeg	Z_{eff}
Levegő	7.3
Víz	7.7
Lágy szövet	7.4
Csontszövet	13.8

Compton szórás

Arthur Holly
Compton
(1892-1962)

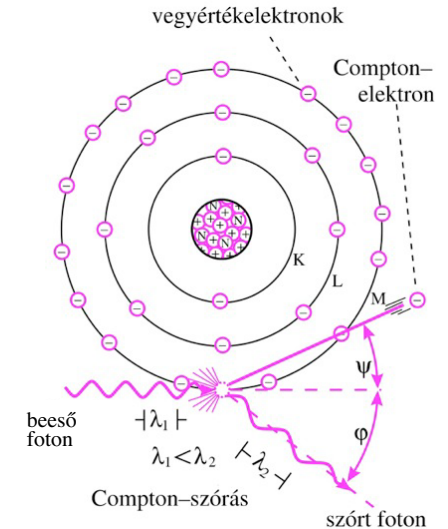
Energiamérleg:

$$hf = A + hf_{\text{scatt}} + E_{\text{kin}}$$

A =kötési energia
 hf_{scatt} =szórt foton energiája
 E_{kin} =Compton-elektron mozgási energiája

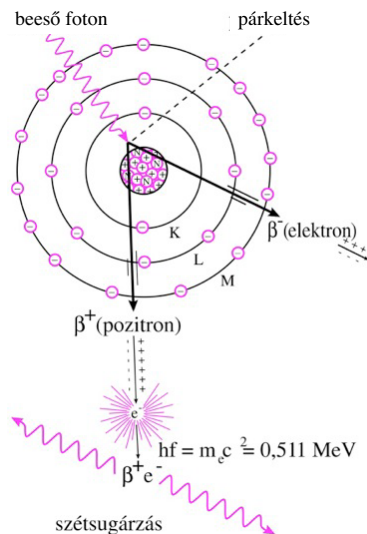
Compton-effektus gyengítési
együttható:

$$\sigma = \sigma_m \rho$$

Párkeltés

Diagnosztikában használt energiáknál elenyésző

Energiamérleg:

$$hf = 2m_e c^2 + 2E_{\text{kin}}$$

m_e =elektron tömege
 c =fénysebesség

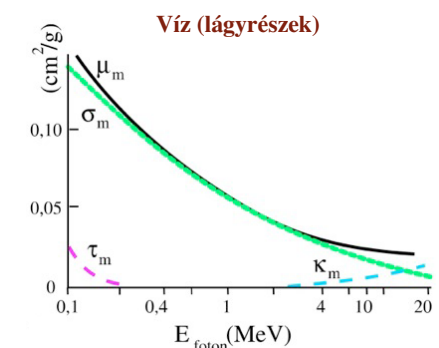
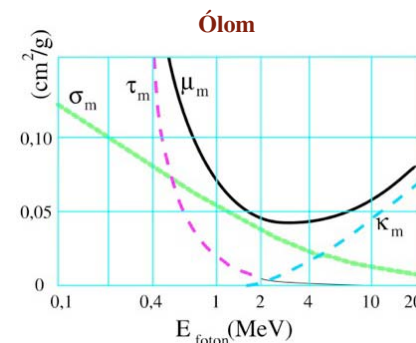
Párkeltés gyengítési
együttható:

$$\kappa = \kappa_m \rho$$

A párkeltés a nagyenergiájú
(terápiás) röntgensugárzás és a γ -
sugárzás esetében jelentős.

Sugárscsillapítási mechanizmusok

Fotonenergia és közeg hatása

$$\mu = \tau + \sigma + \kappa$$

μ_m =tömeggyengítési együttható
 τ_m =fotoeffektus tömeggyengítési együttható
 σ_m =Compton-szórás tömeggyengítési együttható
 κ_m =párkeltés tömeggyengítési együttható

Sugárgyengítési mechanizmusok

Mechanizmus	μ_m változása fotonenergiával (ϵ)	μ_m változása a rendszámmal (Z)	Releváns foton-energiatartomány lágyszövetben
fotoeffektus	$\sim 1 / \epsilon^3$	$\sim Z^3$	10 - 30 keV
Compton-szórás	ϵ növelésével lassan csökken	$\sim Z/A$ (A = tömegszám)	30 keV - 20 MeV
párkeltés	ϵ növelésével lassan nő	$\sim Z^2$	> 20 MeV

- Diagnosztikai röntgen:
- 1. lágyrész-csont közötti kontrasztmechanizmus: fotoeffektus ($\sim Z^3$)
  - 2. lágyrészen belüli kontrasztmechanizmus: Compton-szórás ($\sim \rho$)

A röntgensugárzás képkalkotási alkalmazásai

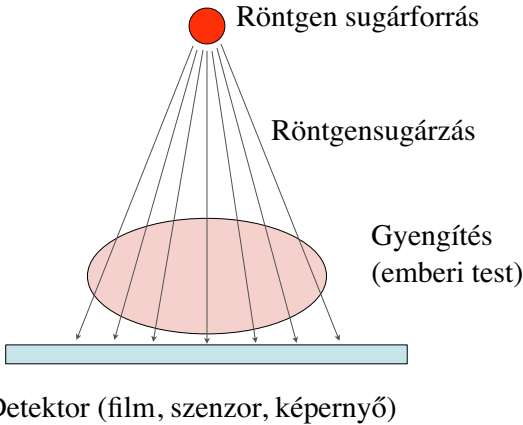

Wilhelm Konrad Röntgen
(1845-1923)

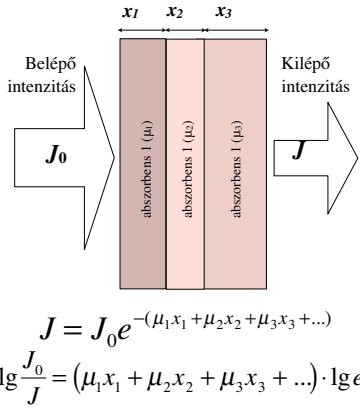

Hand mit Ringen ("Kéz gyűrűvel"): Wilhelm Röntgen első "orvosi" röntgenfelvétele felesége kezéről (1895 december 22).

A röntgen képkalkotás elve

A röntgen kép

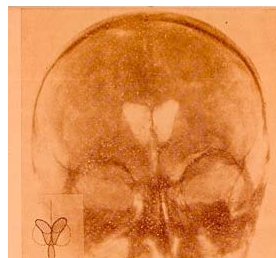

μ_n = n-edik abszorbens gyengítési együtthatója
 x_n = n-edik abszorbens vastagsága

A röntgenkép szummációs kép.
("röntgen felvétel", "radiográfias kép", "röntgenogram")
Kontraszt a térben különböző gyengítési együttható miatt lép fel.

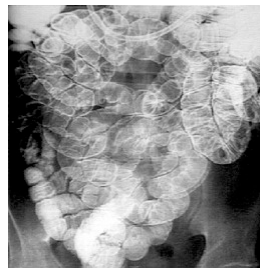
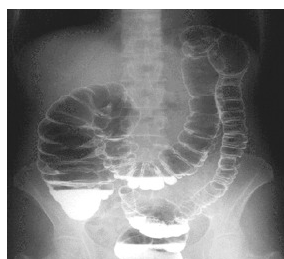
Röntgen kontraszt

Bélrendszer
kontrasztanyaggal
feltöltve (pozitív
kontraszt)

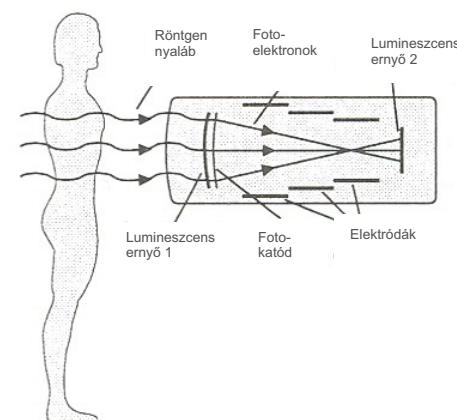
Levegő az
agykamrában
(negatív
kontraszt)

Vastagbél (dupla
kontraszt)

Vékonybél (dupla
kontraszt)

Röntgen képalkotás javítása Képerősítés

A kép digitalizálására nyílik lehetőség

Röntgen képalkotás javítása “Digital Subtraction Angiography” (DSA)

Kép 1
natív

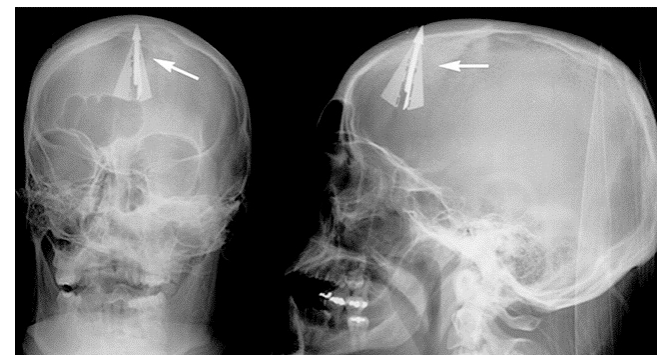
Kép 2
kontraszt

DSA kép
kontraszt-natív

Röntgen képalkotás javítása Térbeli információ

Kétirányú röntgenfelvétel

Számszeríjjal elkövetett suicid kísérlet. Kétirányú koponyafelvétel.

Röntgen képalkotás javítása: CT

Történelem

- Röntgen, Hounsfield és Cormack
- 1967: első CT felvétel
- 1972: prototípus
- 1974: első klinikai CT (fej)
- 1976: egész test CT
- 1979: Nobel díj
- 1990: spirál CT
- 1992: multislice
- 2006: 64 szelet (és egyre több...)
- napjainkban egyre terjed, M.o.-n is hozzáférhető: PET-CT, Dual-source CT

Godfrey Hounsfield

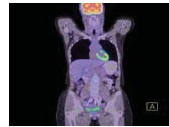
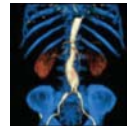
Allan Cormack

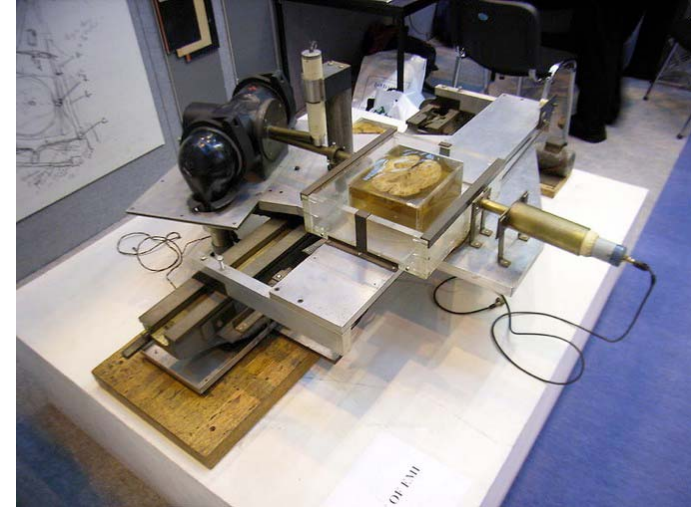
„Siretom” fej
szkenner (1974)

128x128 pixel
felbontású kép (1975)

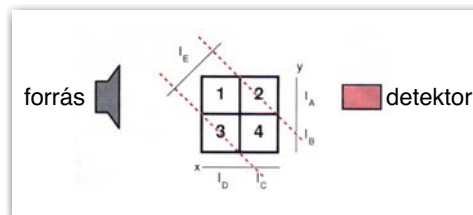
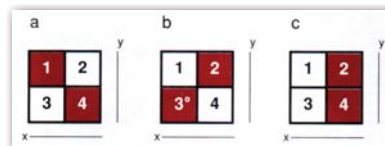
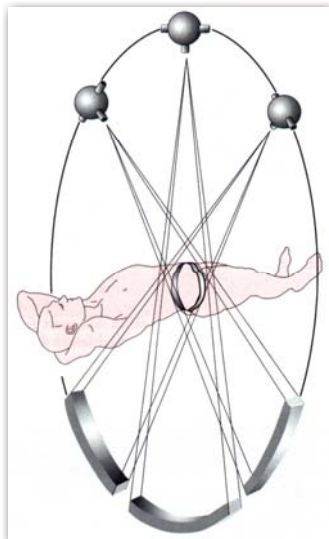

CT szkennner prototípus

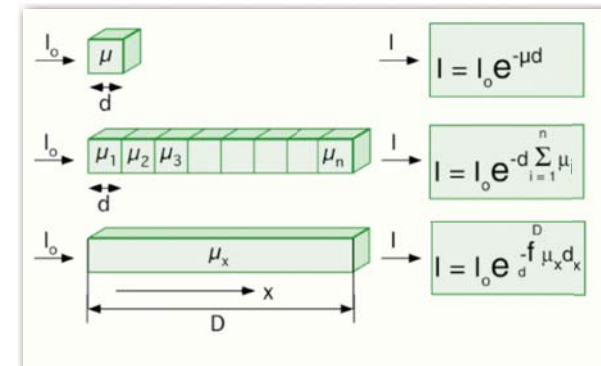

A legelső CT szkennner prototípusa. Feltalálója Godfrey Hounsfield, EMI.

CT alapok I

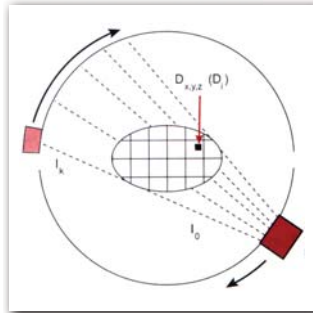

CT alapok II

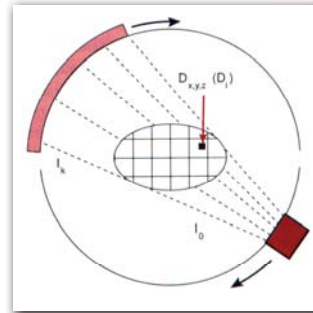

μ_x : lineáris gyengítési együttható

Pásztázás I

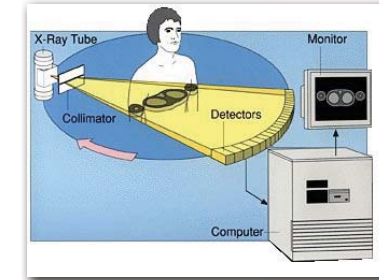
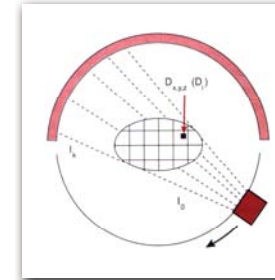

I. generáció
Egyetlen mozgó forrás
Egyetlen mozgó detektor

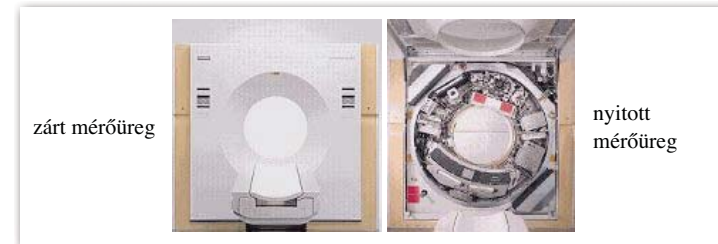

II. generáció
Egyetlen mozgó forrás
Keskeny legyező alakú nyaláb
Több mozgó detektor

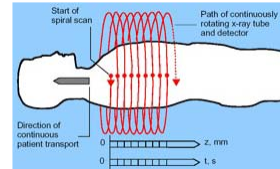
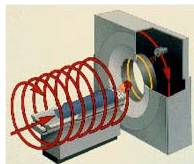
Pásztázás II

III-IV. generáció: egyetlen mozgó forrás, széles legyező alakú nyaláb, több detektor vagy detektor gyűrű

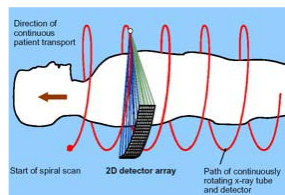
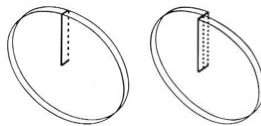

Spirál (helikális) CT Sugárforrás-detektorsor pár állandóan forog

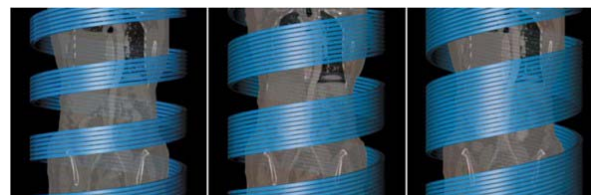

Hagyományos CT képszelet

Spirál CT képszelet

Multi-detector CT (MDCT)

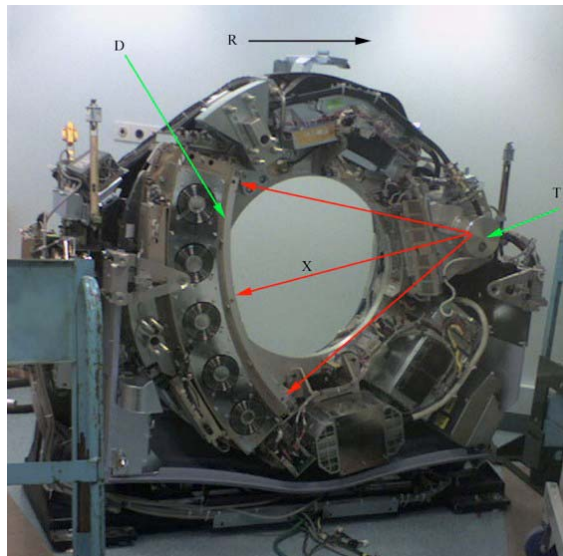
Multi-slice CT (MSCT)

CT

- Rtg sugárzást használó digitális rétegvizsgálat
- A képalkotás alapja a rtg sugár elnyelés különbségeinek ábrázolása a vizsgált síkban
- Hagyományos (elavult) technika:
egy szelet – 2 - 4 sec,
teljes vizsgálat: 5 - 15 perc
- Spirál CT technika:
egy szelet – 1 - 1.5 sec,
vizsgálati idő: 30 - 60 sec (+ előkészítés)
- Multidetektoros spirál CT (4-64 detektorsor):
egy szelet – 0.4 - 1 sec,
vizsgálati idő: 5 - 15 sec

CT szkennner működés

D:
detektorok

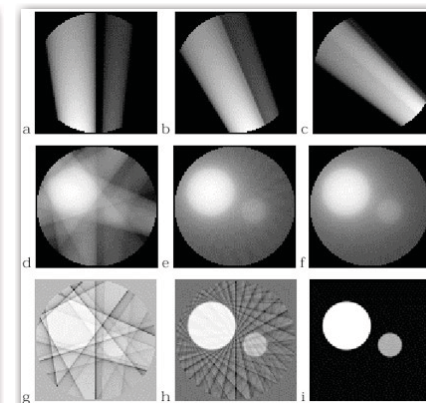
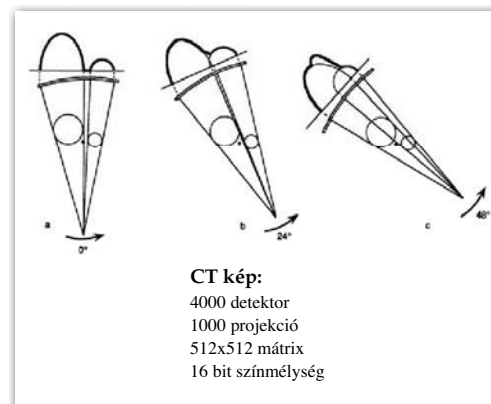
R:
rotáció

T: röntgenső

X: röntgen
rugárnyaláb

CT Képrekonstrukció

1. Algebrai rekonstrukciós technikák
2. Közvetlen Fourier rekonstrukció
3. „Filtered Back Projection”

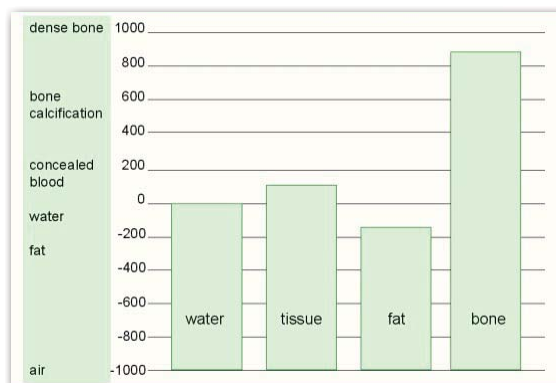

CT kép: Denzitás mátrix

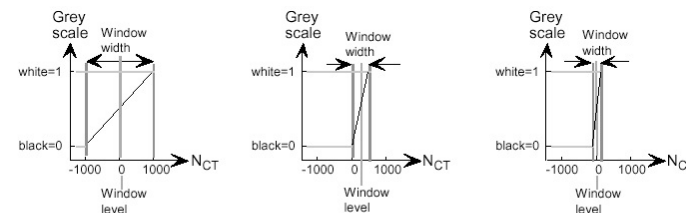
$$N_{CT} = 1000 \frac{\mu - \mu_w}{\mu_w}$$

μ : a voxel gyengítési együtthatója
 μ_w : a víz gyengítési együtthatója

Sűrűség
("CT szám"):
Hounsfield
egység

A CT kontraszt manipulálása „Ablakozás”

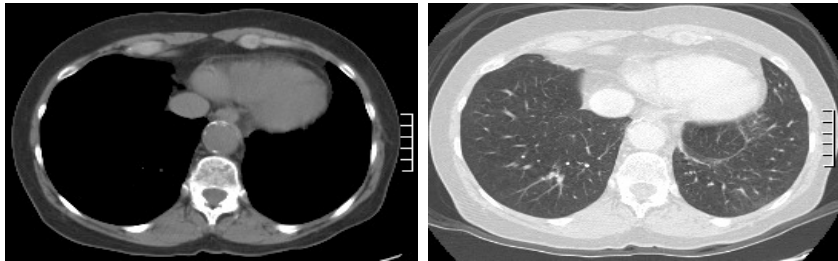
A kontraszt transzfer függvény változtatása
Eredmény: lokális kontrasztnövekedés

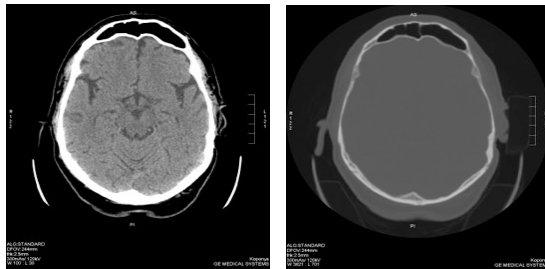
A CT kontraszt manipulálása „Ablakozás”

Ugyanazon felvételek eltérő ablakolással

Lágyrész ablak

Tüdő ablak

Agyszöveti ablak

Csontablak

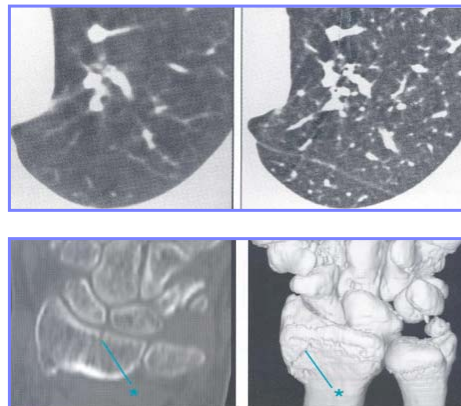
A CT korlátai

- Ionizáló sugárzás
- hagyományos rtg felvétel dózisának akár 50-100 -szorosa !
- direkt sugár expozíció
- + szórt sugárzás (egy-két nagyságrenddel kisebb)

HRCT

(High Resolution, nagyfelbontású CT)

- Nagyon finom, vékony szeletek (1-2 mm), nagyon jó kontrasztfelbontással.
- Nagy kontraszt-különbségeknél (csontok, tüdő).
- Adatfeldolgozás: dedikált algoritmusokkal

Dual Source CT

- két röntgenforrás és két detektor egyidejű alkalmazása
- a két cső egymásra merőlegesen helyezkedik el, egymással szinkron gyűjtik a detektorok az információt
- két különböző üzemmódban működhet
- dual source alkalmazásban mindkét röntgenső azonos kV értékkel dolgozik
- axiális szelet adatgyűjtéséhez 90°-os elfordulásuk szükséges
- dual energy üzemmódban a két csőfeszültség 80 és 140 kV, a két cső 180°-ot fordul egy harántmetszet elkészítéséhez
- az eltérő energiájú röntgensugarak elnyelődése más és más lesz
- két, eltérő információtartalmú adatsor jön létre

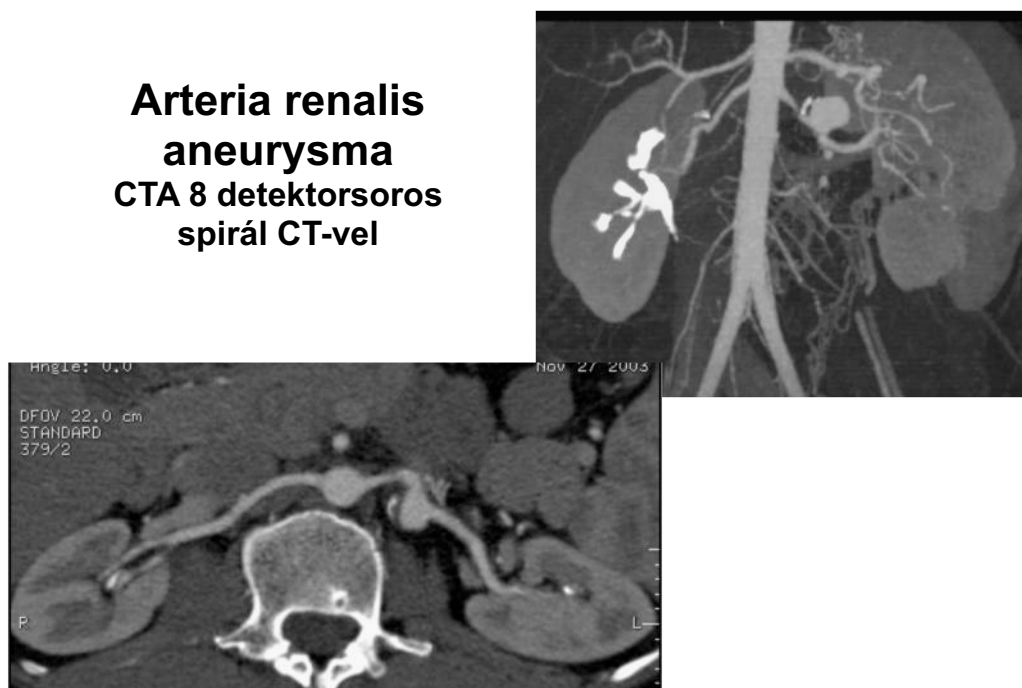
CT (röntgen) kontrasztanyag

- Vízoldékony, jódot tartalmazó makromolekula, mely akkumulációjának helyén megnöveli a röntgensugár elnyelést, ezáltal denzitás emelkedést okoz
- Ionos – elavult (90-es évek eleje óta nem használatos)
- Nem-ionos (monomer, vagy dimer alacsony ozmolalitású)
- A vesében glomerulárisan filtrálódik és kiválasztása azonnal megkezdődik (nefrotróp)
- Alkalmazások: minden rtg alapú képalkotó vizsgálat

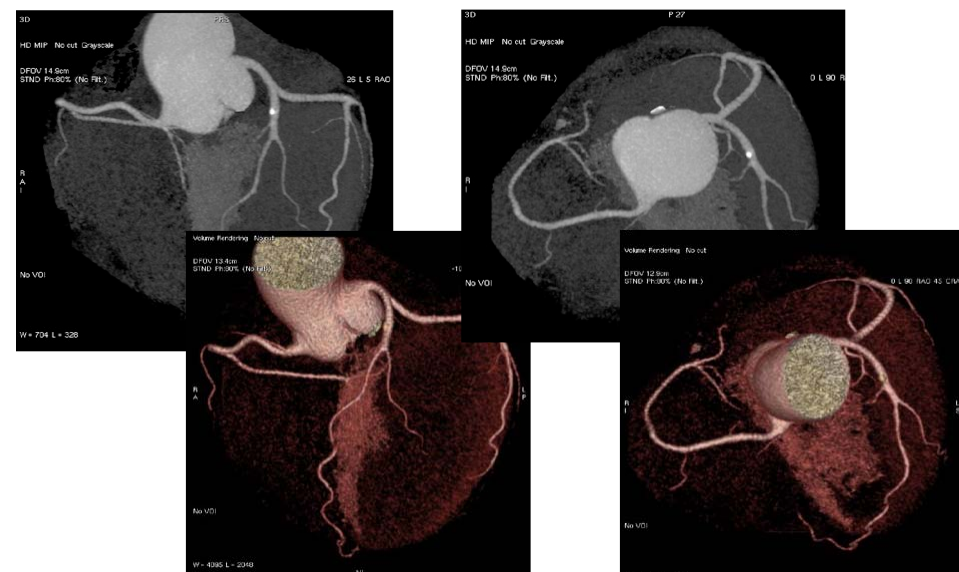
Az erek ábrázolása CT-vel: CT angiográfia

- Nativ CT (??): kóros érfali meszesedés esetén
- I.v. kontrasztanyagos CT:
"hagyományos" technika - aorta ($d \geq 1$ cm)
- Spirál CT-angiográfia:
Egy detektorsoros spirál CT - aorta ágai ($d \geq 2-3$ mm)
Multidetektoros spirál CT - perifériás erek ($d \geq 1$ mm)

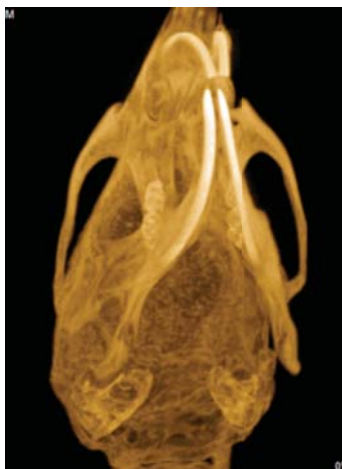
Arteria renalis aneurysma CTA 8 detektorsoros spirál CT-vel

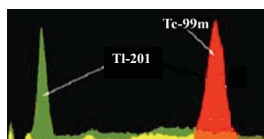
Koronária CT-angiográfia (CTCA) 64 szeletes MDCT-vel

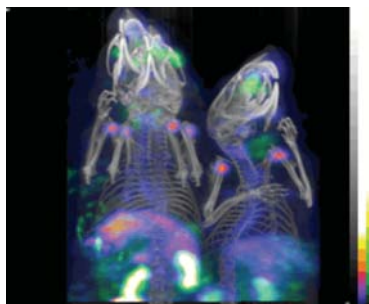
NanoSPECT/CT

CT: 36 μm voxelméret
Valós-idejű CT rekonstrukció (GPU)

“Dual-channel”
SPECT

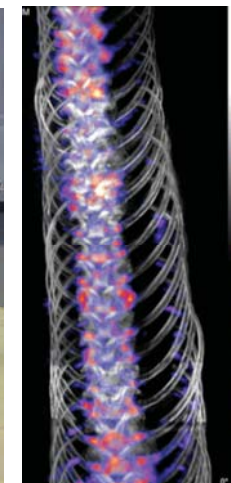

$^{99\text{m}}\text{Tc}$ -DTPA: diethylenetriaminepentaacetic (BBB) - **kék/vörös**
 $^{99\text{m}}\text{Tc}$ -HMPAO: hexamethylpropyleneamine oxime (perfúzió) - **kék/vörös**
 ^{201}Tl -DDC: diethylthiocarbamate (perfúzió) - **zöld**

NanoSPECT/CT

Boa constrictor

*Osteomyelitis, $^{99\text{m}}\text{Tc}$ -MDP
(methylene-
diphosphonate)*